

(<https://www.kieliverkosto.fi/fi>)

Romanikielen opetus Euroopassa

Romanikieli on syrjityn vähemmistön kieli ja samalla Euroopan suurimpia vähemmistökieliä. Sitä turvaavat monissa maissa sekä kansallinen lainsäädäntö että kansainväliset sopimukset, mutta kielelliset oikeudet toteutuvat heikosti. Tässä artikkelissa tarkastelen romanikielen perusopetuksen toteutumista ja romanikielen ja -kulttuurin yliopistokoulutusta haasteineen Euroopassa.

Julkaistu: 5. joulukuuta 2023 | Kirjoittanut: Kimmo Granqvist

Johdanto

Romanikieli on indoarjalainen kieli ja Euroopan unionin suurimpia vähemmistökieliä. Sen puhujia on konservatiivisimpien arvioiden mukaan 3,5 miljoonaa Euroopassa. Romaneja arvioidaan olevan Euroopassa 6,6-12 miljoonaa (Bakker 2001), Turkki mukaan lukien jopa 20 miljoonaa. Suomen romaneja on noin 10 000–12 000 Suomessa ja lisäksi noin 3 000–5 000 Ruotsissa. Noin puolet Euroopan romaneista puhuu romanikieltä kotonaan joko ensimmäisenä tai toisena kielenään, Suomen romaneista noin 60 prosenttia puhuu romanikieltä itsearvionsa mukaan vähintään tyydyttävästi ja 30 prosenttia hyvin (vrt. Hedman 2009). Romanikieli jakautuu lukuisiin murteisiin, joista Suomen romanikieli kuuluu (mm. Saksan) sinton kanssa pohjoismurteiden luoteiseen ryhmään. Unesco pitää romanikieltä kokonaisuudessaan ”ehdottomasti uhanalaisena” (*definitely endangered*). Suomen romanikieli on vakavasti uhanalainen (Hedman 2009). Sitä on pyritty elvyttämään 1970-luvulta lähtien ja intensiivisemmin 2000-luvulla.

Opetushallituksen 30.11.2022 julkistama Suomen romanikielen elvytysohjelma vuosille 2023–2030 sisältää joukon kielenelvytyksen toimenpiteitä.

Romanikieli on syrjityn vähemmistön diasporinen ja kansainvälinen kieli. Romanikieli on myös ylikansallinen kieli, koska romaniperheillä on vahvat siteet ja romanikielen murteet säilyvät, vaikka romaniyhteisöjen jäsenet ovat muuttaneet ulkomaille ja asuvat eri maissa. Romanikieli on kaikkialla, missä sitä käytetään, ensisijaisesti romanien suullinen kieli, jota puhutaan perheen ja sukulaisten kanssa. Samanaikaisesti romanien yhteiskunnallisten mahdollisuuksien laajetessa romanikieltä on kuitenkin alettu opettaa ja käyttää yhä enemmän myös julkisilla aloilla, kuten kokouksissa ja konferensseissa, uskonnollisissa yhteyksissä sekä aikakauslehdissä ja tiedotusvälineissä. Pohjoismaissa romanikielen käyttöala alkoi laajentua 1970-luvulta lähtien, Itä-Euroopassa pääosin vasta sosialismin kaatumisen jälkeen 1990-luvulta alkaen.

Nykyään romanikieli on saanut perustuslaillisen aseman useissa Euroopan maissa. Esimerkiksi Pohjois-Makedonia mainitsi perustuslaissaan jo vuonna 1992 romanit maan yhtenä kansallisuutena. Itävalta tunnusti romanit kansalliseksi vähemmistöksi vuonna 1993. Unkarin peruslaissa on turvattu vuodesta 1997 vähemmistöjen oikeus saada opetusta omassa äidinkielessään. Ruotsi tunnusti romanit vuonna 1999 yhdeksi maan viidestä kansallisesta vähemmistöstä ja romani čhibin (eli romanikielen) yhdeksi kansallisista vähemmistökielistä. Suomessa vuoden 1995 perusoikeusuudistus turvasi saamelaiden, romanien ja viittomakielisten kielelliset ja kulttuuriset oikeudet. Romanikielen oikeuksia tuetaan myös muun muassa päivähoitoa, peruskoulua, lukiota ja aikuislukioita koskevassa lainsäädännössä. Jo nykyinen Suomen lainsäädäntö turvaa romanikielen kielelliset oikeudet vahvasti ja laajalti, mutta romanien perustuslaissa turvatut kielelliset oikeudet eivät käytännössä kuitenkaan toteudu. (Soininen 2014.).

Euroopan neuvoston alueellisten tai vähemmistökielten peruskirjan osassa vähemmistökieliä laajemmin turvaavassa osassa III luetellaan alueellisten ja vähemmistökielten oikeudet esimerkiksi koulutuksessa ja tiedonvälityksessä. Osassa II keskeistä ovat vähemmistökielten olemassaolon virallinen tunnustaminen kulttuurillisena rikkautena, pyrkimys niiden säilymisen turvaamiseen, niiden opiskelun ja opetuksen edistäminen ja niitä käyttävän yhteisön syrjinnän eliminoiminen. Kuusi

Euroopan maata (Bosnia ja Hertsegovina, Montenegro, Puola, Serbia, Slovakia ja Unkari) on ratifioinut romanikielen osalta kattavasti osan III mukaan, jossa; suppeammin osan II mukaan peruskirjan on ratifioinut lisäksi kymmenen maata, joukossa Suomi, Ruotsi ja Norja. Peruskirjan on allekirjoittanut kaikkiaan 25 maata.

Romanien oikeuksia ajavan kansainvälisen romaniunionin (International Romani Union, IRU) perustamisesta lähtien 1970-luvulta lähtien pienen romaniaktivistien joukon pyrkimyksenä on ollut kaikille yhteisen romanikielen standardin kehittäminen. Käytännössä romanikielen kodifikaatio on kuitenkin ollut pääosin luonteeltaan ei-globaalia, paikallisiin romanikielen murteisiin suunnattua. Ensimmäisiä onnistuneita pyrkimyksiä kodifioida romanikieltä oli 1920–1930-lukujen Neuvostoliitossa, jossa romani tunnustettiin kielellisten vähemmistöjen kieleksi. Varhaisia paikallisia romanikielen kodifikaatiopyrkimyksiä liittyi erilaisten tekstien tuottamiseen Itä-Slovakian romanimurteella Tšekkoslovakiassa vuonna 1968. Entisen Jugoslavian maissa monet kansalliset oikeinkirjoitusstandardit perustuvat latinalaiseen aakkostoon, vaikka maiden kansalliskieliä kirjoitetaan kyrillisin aakkosin. (Granqvist 2013.) Suomessa virallisen kielenhuollon alku sijoittuu 1960- ja 1970-lukujen taitteeseen, jolloin opetusministeriön asettama ortografiakomitea sai tehtäväkseen laatia romanikielelle helppolukuisen ortografian ja sen pohjalta normatiivin sanaston (1971).

Romanikieli perusopetuksessa Euroopan maissa

Romanikieltä opetetaan kouluissa vaihtelevasti eri Euroopan maissa. Yleensä romanikieltä tarjotaan oppiaineena, ja se on harvoin kaikkien oppiaineiden opetuskieli. Romanikieltä opetetaan usein vieraana kielenä. Suomessa romanikielen ja kirjallisuuden opetusta tarjotaan nykyisin vain noin kymmenessä maamme hieman yli kahdesta tuhannesta peruskoulusta. Romanikieli ja kirjallisuus on yksi äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineen oppimääristä. Romanikieltä voi opiskella myös perusopetusta täydentävänä oman äidinkielen opetuksena. Kansallinen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) vuonna 2016 julkaiseman selvityksen mukaan romanioppilaiden keskimääräinen romanikielen osaaminen jäi tasoltaan välttäväksi tai heikoksi (Huhtanen & Puukko 2016). Muista Euroopan maista Ruotsissa romanikieltä opetetaan pienessä osassa peruskoulussa, joskin maa on panostanut

2000-luvulla voimakkaasti opettajien ja kouluavustajien koulutukseen. Itävallan Burgenlandin alueella romanikieltä on opetettu vuodesta 1997 vapaaehtoisena aineena kouluajan ulkopuolella. (Granqvist 2013.)

Valtaosa Itä-Euroopan sosialistimaista oli kansallisvaltioita, jotka tähtäsivät romanien sulauttamiseen enemmistöyhteiskuntaan, eikä niissä romanikieltä opetettu tai edes tuettu romanikulttuuria. Romanikielen kouluopetus on yhä niukkaa useimmissa entisistä sosialistimaista, vaikka niiden romaniyhteisöt ovat monesti suuria. Slovakiassa on eräiden arvioiden mukaan jopa puoli miljoonaa romania, mutta romanikieltä opetetaan vain muutamissa kansalaisjärjestöjen perustamissa yksityiskouluissa. Unkarissa romanikielen ja beašin (romanian kielen murre) opetus käynnistyi 1990-luvulla ja kattaa Euroopan neuvoston raportoinnin (Comex 2020) mukaan 12 peruskoulua. Serbiassa romanikieltä opetettiin vuonna 2020 yhteensä 72 peruskoulussa (Comex 2023a), mutta muiden entisen Jugoslavian maiden peruskouluissa romanikieltä opetetaan harvakseltaan. Syiksi romanikielen opetuksen niukkuuteen on mainittu yhtäältä romanivanhempien kiinnostuksen vähyys ja toisaalta opettajien puute. Euroopan neuvosto on todennut maaraportissa (Comex 2023b), että Montenegrossa romanikielen opetuksen järjestäminen on kansalaisjärjestöjen aktiivisuuden varassa ja Bosnia-Hertsegovinassa (Comex 2022) romanikielen opetusta ei ole lainkaan. Bulgariassa osittain samat syyt kuin entisen Jugoslavian maissa ovat vaikuttaneet myös romanikielen opetuksen romahtamiseen 2000-luvulle tultaessa, vaikka opetus oli käynnistynyt hyvin 1990-luvun alussa. Romanikieli lakkasi yhteiskunnan muutoksen ja neoliberalismin myötä olemasta oppiaineena tärkeä, ja sillä onkin ollut 2000-luvulla enää muutamia kokopäiväisiä opettajia (Kyuchukov 2018).

Itä-Euroopan maista ja jopa koko Euroopan maista ainutlaatuinen poikkeus on Romania, jossa on Euroopan suurin romaniväestö: Euroopan neuvoston arvion mukaan 1,85 miljoonaa romania (yli kahdeksan prosenttia Romanian väestöstä). Romanian koulutusjärjestelmällä on pitkät perinteet tukemassa vähemmistöjen oikeutta opiskella omaa kieltään ja historiaansa (Zătoreanu & Halwachs 2003; Sarău 2013). Nykyään Romanian koulutusjärjestelmä mahdollistaa romanikielen sekä oppiaineena että koko opetuksen kielenä esikoulusta aina ylioppilastutkintoon ja yliopistoon saakka. Romaniassa on tuotettu runsaasti romanikielen oppimateriaaleja ja sanakirjoja, jotka ovat jatkuvassa käytössä. Oppikirjoja on laadittu romanien historiasta, kansanperinteestä, kirjallisuudesta ja jopa

matematiikasta. Euroopan neuvoston maaraportin mukaan (2023) romanikieltä oppiaineena opetettiin Romaniassa peruskouluasteella kuitenkin vain 20 000 oppilaalle (vuonna 2017 oppilaita raportoitiin 32 158). Kokonaan romanikielistä opetusta sai vain 800 oppilasta. Romanikielen opettajia on vain 300.

Romanikielen opetuksen erityiskysymyksiä ja ongelmia

Osassa Euroopan maita puhutaan useampaa kuin yhtä romanikielen murretta. Tällöin voidaan päättää opettaa vain yhtä murretta tai murreryhmää tai sitten opettaa kaikkia maassa puhuttavia romanikielen murteita riippuen muun muassa opettajan osaamisesta ja oppilaiden romanikielen taidosta, luku- ja kirjoitustaidosta sekä iästä. Suomeen on perinteisten Suomen romanien lisäksi muuttanut 1990-luvulta lähtien runsaasti maahanmuuttajaromaneja Romaniasta, Bulgariasta ja Länsi-Balkanilta; osa näistä romaneista on asettautunut pysyvästi Suomeen, mutta suomalaisissa kouluissa ei ole toistaiseksi opetettu heidän käyttämiään romanikielen murteita, vaan ainoastaan Suomen romanikieltä. Slovakiassa kouluopetus on keskittynyt Itä-Slovakian romanikieleen, vaikka maassa asuu myös muita romaniryhmiä, kuten vähemmistön vähemmistöinä lovereita (Unkarin romaneja), sintejä (Euroopan saksankielisten alueiden romaneja) ja beašeja. Toisaalta Ruotsissa on pyritty tarjoamaan opetusta vähintään viidessä maan keskeisimmässä romanikielen murteessa (yli kahdestakymmenestä siellä puhuttavasta romanikielen murteesta).

Romanikielen opetuksen ongelmat ovat melkeinpä jokaisessa Länsi- ja Itä-Euroopan maassa samankaltaisia: koulutettujen opettajien ja kouluavustajien vähyys, opettajankoulutuksen ja romanikielen yliopistokoulutuksen puutteet, oppimateriaalien niukkuus, ongelmat oppimateriaalituotannon rahoituksessa, opettajien palkkauksessa ja työskentelyolosuhteissa. Usein ongelmina ovat myös romanien opetuksen oikeudelliset puitteet ja kansallisten opetussuunnitelmien heikkoudet sekä monissa maissa puutteet romanikielen oikeuksien virallisessa tunnustamisessa ja hallituksen tuen puuttuminen romanikielen opetussuunnitelmien suunnittelulle, käännöksille ja tutkimukselle. Romanikielen kouluopetukseen liittyy haasteita myös, koska romanien mahdollisuudet saada koulutusta ovat sosioekonomisista syistä heikommat kuin muilla, eikä romanien koulunkäyntiä aina tueta taloudellisesti. (Matras 2005.) Mutta osa vaikeuksista johtuu myös romanivanhempien tiedon tai kiinnostuksen

puutteesta lasten romanikielen opetusta kohtaan. Eräät romaniryhmät, varsinkin (esimerkiksi Saksan) sintit eivät puolestaan halua romanikieltä opetettavan julkisesti, koska heillä on historiallinen pelko siitä, ei-romanit oppivat romanikieltä ja käyttävät sitä heitä vastaan.

Suomessa ei ole erillisiä romanikouluja, mutta koulusegregaatiota esiintyy eri muodoissa useissa muissa Euroopan maissa. Varsinkin Itä-Euroopan maissa (kuten Bulgariassa, Slovakiassa, Tšekin tasavallassa, Unkarissa ja entisen Jugoslavian maissa) romanilapsia on sijoitettu monesti psyykkisesti vammaisten lasten kouluihin, joiden opetussuunnitelmat ovat kansallisten standardien alapuolella. Usein romanilapsia on pidetty henkisesti jälkeenjääneinä, koska heidän enemmistökielen taitonsa oli valtaväestön lapsia heikompaa. (Tirard 2023: 147.) Koulusegregaatiosta on kuitenkin aktiivisesti pyritty eroon Euroopan Unionin painostuksesta.

Romanikieli korkeakouluissa

Romanikielen opetus on osa poliittista kamppailua romanien yhtäläisten mahdollisuuksien ja oikeuksien puolesta. Romanikielen opettaminen on myös koulutuksellinen kysymys, ja sen keskiössä on kielen opettajien ja oppimateriaalien laatijoiden koulutus, erityisesti niihin liittyvä korkeakouluopetus. Läntisessä Euroopassa romanikieli ja -kulttuuri on oppiaineena vain muutamassa yliopistossa Ranskassa (Inalco, Pariisi, vuodesta 1986, Tirard 2023), Ruotsissa (Södertörnin korkeakoulu, Tukholma, vuodesta 2021) ja Suomessa Helsingin yliopistossa vuodesta 2012. Södertörnissä opetus painottuu kriittiseen romanitutkimukseen ("Critical Romani Studies"), jossa korostuvat romanien emansipaatioon ja antiziganismiin (romanien syrjintään) liittyvät näkökulmat. Myös romanikielen perusteita esitteleviä kursseja järjestetään. Mielenkiintoinen ja mahdollisesti muuallakin sovellettavissa on malli, jonka avulla Södertörnin korkeakoulu koulutti romanikielen äidinkielen opettajia: äidinkielen opettajakoulutus kesti viisi lukukautta ja tarjosi 7,5 opintopistettä lukukaudessa (yhteensä 37,5 opintopistettä). Opiskelijat olivat korkeakoulussa 2,5 päivää kuukaudessa, ja kurssien välissä he työskentelivät kirjallisuuden ja kotitehtävien parissa. Koulutus oli Ruotsin opetusviraston erityistehtävä eikä se antanut muodollista opettajan pätevyyttä. Opiskelijat työskentelivät Ruotsin kunnissa romanikielen opettajina kurssin aikana. Helsingin yliopiston romanikielen ja -kulttuurin opetustarjonta (60 op) käsittää opintokokonaisuuksia, jotka tarkastelevat romanikielen perusteita, romanien kulttuuria, historiaa ja yhteiskunnallista asemaa.

Helsingin yliopisto on pohjoisen Euroopan ainoa yliopisto, joka tarjoaa romanikielen tutkimukseen perustuvaa opetusta. Helsingin yliopistossa on laadittu romanikielestä pro gradu -töitä ja väitöskirjoja (Gripenberg 2019; Salo 2021).

Paljon Länsi-Eurooppaa aktiivisemmin romanikieltä on opetettu ja romanikielen opettajia koulutettu Itä-Euroopan maissa. Tšekin tasavallassa Kaarlen yliopistossa, Prahassa, on toiminut vuodesta 1991 lähtien romanitutkimuksen oppiaine (Sadílková 2015). Romaniassa Bukarestin yliopistossa romanikieltä on opetettu vuodesta 1992 (Sarău 2013). Unkarissa Pécsin ja Debrecenin yliopistot ovat tarjonneet romologian opintokokonaisuuksia. Pécsin yliopiston romologian kielenopetuksen tarjontaan on sisällynyt sekä lovaria että beašia. Kroatiassa Zagrebin yliopistossa on ollut vuodesta 2016 lähtien mahdollista suorittaa maisterintutkinto romanitutkimuksessa (Lasić 2017).

Yliopistojen lisäksi esimerkiksi European Roma Institute for Arts and Culture (ERAC (<https://eriac.org/>)) on järjestänyt romanikielen kursseja. Vuonna 2017 Berliiniin perustettu ERAC on Euroopan neuvoston, Open Society Foundationsin ja Roma Leaders -aloitteen yhteinen aloite.

Lopuksi

Romanilapsilla tulee olla oikeus omaan kieleen, jonka kautta he voivat vahvistaa omaa kielellistä ja kulttuurilista identiteettiään (Hedman 2016: 31). Romanikielisellä koulutuksella on ratkaiseva vaikutus romanilapsen tunne- ja kognitiiviseen kehitykseen, identiteettiin, kommunikaatioon, sosiaaliseen integraatioon ja koulumenestykseen. On havaittu, että romanikielen opetus motivoi myös lasten muuta oppimista ja että romanikielen koetaan olevan tärkeä identiteetin vahvistaja (Rajala et al. 2011: 69). Suomen romanikielen osalta on katsottu, että kouluopetuksella on ollut tärkeä asema myös romanikielen elvyttämisessä (Hedman 2016: 30).

FT Kimmo Granqvist, Vanhempi yliopistonlehtori, dosentti, Helsingin yliopisto

Lähteet

- Bakker, P. (2001). Romani in Europe. Teoksessa Extra, G. & Gorter, D. (Toim.) *The Other Languages of Europe*. Multilingual Matters.
- Comex (2022). Third Evaluation Report on Bosnia and Herzegovina. Saatavilla: <https://rm.coe.int/min-lang-2022-2-er3-bosnia-and-herzegovina-final-version/1680a84a90> (<https://rm.coe.int/min-lang-2022-2-er3-bosnia-and-herzegovina-final-version/1680a84a90>).1
- Comex (2023a). Fifth Evaluation Report on Serbia. Saatavilla: <https://rm.coe.int/serbia-ecrml5-en/1680ab8322> (<https://rm.coe.int/serbia-ecrml5-en/1680ab8322>).
- Comex (2023b). Sixth Evaluation Report on Montenegro. Saatavilla: <https://rm.coe.int/montenegroecrml6-en/1680ac7742> (<https://rm.coe.int/montenegroecrml6-en/1680ac7742>).
- Granqvist, K. (2013). Johdanto [Introduction]. Teoksessa Kimmo Granqvist & Mirkka Salo (toim.) *Romanikieli ja sen tutkimusalat*. Helsinki: SKS.
- Gripenberg, L. (2019). *“THEY LOOK ME IN THE EYES AND I SMILE AND THEN WE KNOW”: The Interaction of Finnish Roma and East European Roma in Finland*. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Hedman, H. (2009). *Suomen romanikieli: sen asema yhteisössään, käyttö ja romanien kieliasenteet*. (Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 8.) Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- Hedman, H. (2016). Suomen romanikielen asemaan ja säilymiseen vaikuttavia tekijöitä. Teoksessa Huhtanen, M. & Puukko, M. *Romanikielen asema, opetus ja osaaminen. Romanikielen oppimistulokset perusopetuksen 7.–9. vuosiluokilla 2015*. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisuja 4:2016.
- Huhtanen, M. & Puukko, M. (2016). *Romanikielen asema, opetus ja osaaminen. Romanikielen oppimistulokset perusopetuksen 7.–9. vuosiluokilla 2015*. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisuja 4:2016.
- Kyuchukov, H. (2018). Teaching the Romani language for intercultural purposes. *Edukacja Międzykulturowa*, 2, 153-161.

Lasić, I. (2017). Studij romskog jezika i kulture u Zagrebu. Deutsche Welle, December 12, 2017. <https://www.dw.com/hr/studij-romskog-jezika-i-kulture-u-zagrebu/a-41812381> (<https://www.dw.com/hr/studij-romskog-jezika-i-kulture-u-zagrebu/a-41812381>)

Matras, Y. (2005). The Future of Romani: Toward a Policy of Linguistic Pluralism. *Roma Rights Quarterly*, 1, 31–44.

Rajala S. & Salonen, M. & Blomerus, S. & Nissilä, L. (2011). *Romanioppilaiden perusopetuksen tilannekatsaus 2010–2011 ja toimenpide-ehdotukset*. Raportit ja selvitykset 2011:26. Helsinki: Opetushallitus

Sadílková, H. (2015). Romani Teaching in the Czech Republic. Teoksessa Thurner, Hussl, E. & EderJordan, B. (Toim.) *Roma und Travellers – Identitäten im Wandel*. Innsbruck University Press.

Salo, M. (2021), *Romanikieliset elementit romanien suomenkielisellä verkkokeskustelupalstalla*. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Sarău, G. (2013). *Istoricul studiului limbii rromani și al școlarizării rromilor în România (1990–2012)*. Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale.

Soininen, M. (2014). *Romanien perustuslaissa turvattujen kielellisten oikeuksien toteutuminen*. Oikeusministeriön julkaisu 11/2014. Helsinki: Oikeusministeriö.

Tirard, A. (2023). Education in Romani and Romani teaching. Teoksessa: Andrijanić, I. *Roma as an Indian Diaspora – Unbreakable Ties*, Croatian Romani Union” Kali Sara”.

Zătreanu, M. & Halwachs, D. (2003). Romani in Europe. Report for the Council of Europe. https://www.coe.int/t/dg4/education/roma/Source/RomaniEurope_EN.pdf (https://www.coe.int/t/dg4/education/roma/Source/RomaniEurope_EN.pdf)

Artikkeliin viittaaminen

Granqvist, K. (2023). Romanikielen opetus Euroopassa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 14(7). Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-joulukuu-2023/romanikielen-opetus-euroopassa>

(<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-joulukuu-2023/romanikielen-opetus-euroopassa>)